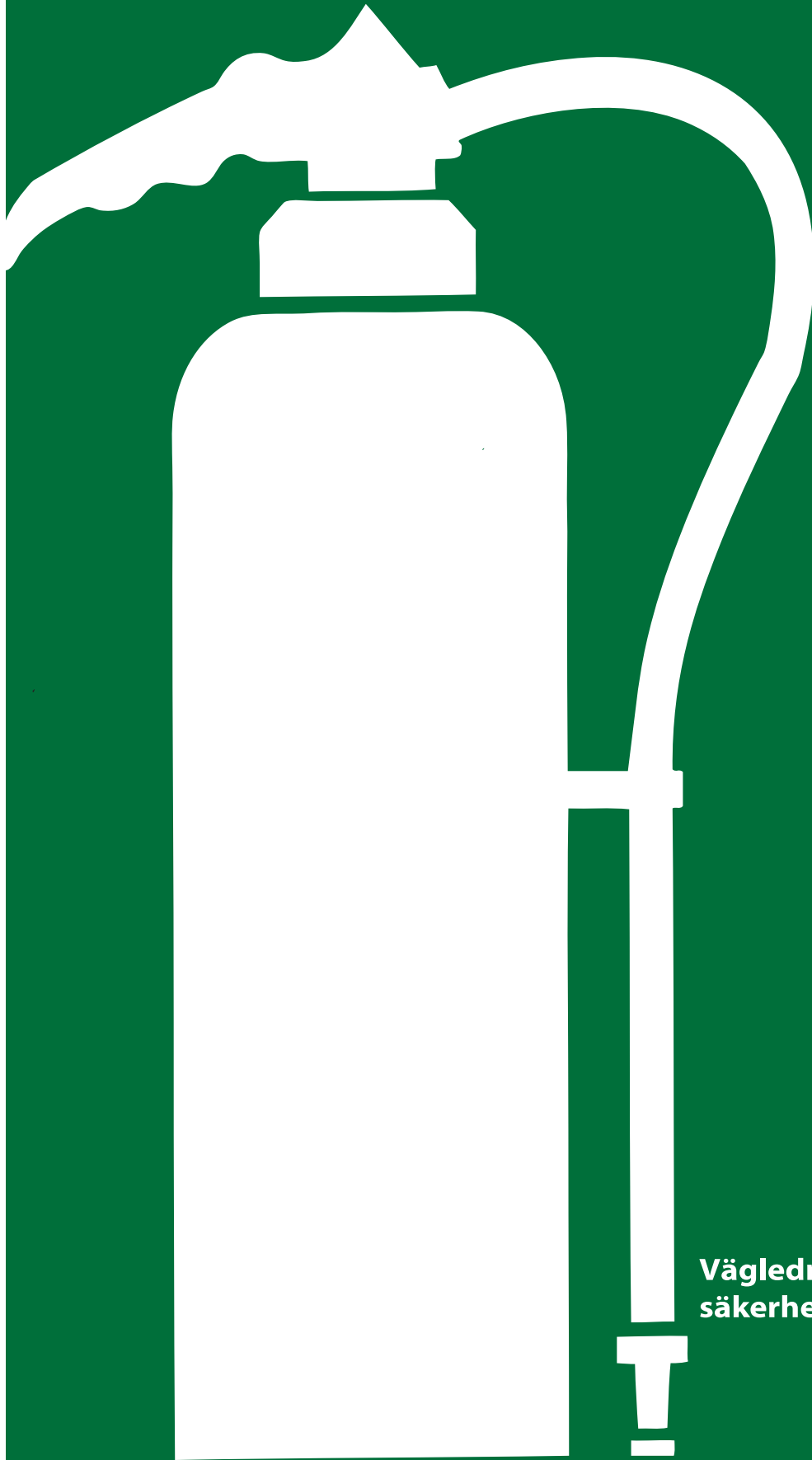

Vårdanläggningar

Vägledning för att höja eller bibehålla
säkerheten rörande brand och utrymning

Författaren har ordet

I närtid har en rad olika händelser med brand i vårdanläggningar inträffat. I minnet har vi den tragiska branden på S:t Sigfrid sjukhus 2003 i Växjö, där två patienter omkom. Ytterligare en brand inträffade i Moskva i december 2006, där hela 45 patienter omkom. Bristerna i säkerheten för brand och utrymning var vid båda händelserna omfattande. Oroväckande är att dessa två vårdanläggningar med största sannolikhet inte utgör några enskilda undantagsfall då jag anser det finnas stora brister i brand- och utrymningssäkerhet på vårdanläggningar.

Efter att ha genomfört en djupstudie av brand- och utrymningssäkerhet på vårdanläggningar i Sverige stod det klart att det finns ett behov av en vägledning för personal och ledning på vårdanläggningar för att förbättra säkerheten i verksamheten. Syftet med denna vägledning är att väcka intresse och underlätta för ledning och personal att förbättra säkerheten rörande brand och utrymning. För att upprätthålla eller höja säkerhetsnivån, gällande brand och utrymning, måste det finnas en väl implementerad säkerhetskultur i organisationen och att ett aktivt, systematiskt och kontinuerligt arbete genomförs. Personalen måste arbeta aktivt med att upprätthålla säkerheten och ledningen skall ge personalen de förutsättningar som krävs.

Det bör här belysas att detta är en generell vägledning vilken inte går in så djupt så att den behandlar samtliga delar som behövs för att få en säker vårdanläggning rörande brand och utrymning. Detta är en vägledning som ger förslag på arbetssätt och tips på hur personalen bör arbeta med vissa områden för att erhålla samt bibehålla en hög säkerhetsnivå gällande brand och utrymning. Vägledningen behandlar inte val av brandtekniska installationer utan hur personalen ska arbeta för att hålla en hög tillförlitlighet på befintliga installationer.

Christian Kenneby, Brandingenjör LTH

Sammanfattning

Detta är en vägledning för att underlätta för ledning och personal att arbeta med att upprätthålla eller höja nivån på säkerheten rörande brand och utrymning. Vägledningen presenterar en rad olika arbets- eller funktionsområden som ledning och personal bör arbeta med. Efter varje avsnitt presenteras slutsatser för arbetssätt och rutiner som ska underlätta för målgruppen i arbetet med brand- och utrymningssäkerhet.

Det som är genomgående i denna vägledning är vikten av att personalen måste besitta kunskap och förståelse gällande brand- och utrymningssäkerhet för att kunna förebygga och hantera eventuell brand och utrymning. Det vanliga på vårdanläggningar är att patienterna är mer eller mindre i behov av assistans vid en utrymning eller brand. Patienternas säkerhet vilar då helt i personalens händer. Detta innebär att personalen aktivt måste arbeta med att förebygga dessa situationer och vid en händelse av brand eller utrymning ha den kunskap och förmåga som krävs för ett snabbt och korrekt agerande.

Vid en händelse av brand är agerandet i det tidiga skedet av direkt betydelse för utgången. I detta tidiga skede är troligen inte räddningstjänsten på plats utan ansvaret för det tidiga agerandet vilar på personalens axlar. Detta påvisar ytterligare att personalen måste ha förmågan och kunskapen att hantera brand och utrymning för en hög säkerhet.

Vägledning är en del av ett projektarbete från brandingenjörsprogrammet vid Lunds tekniska högskola, LTH. En djupstudie ligger som grund till denna vägledning, vilken är publicerad på brandtekniks hemsida, www.brand.lth.se. Rapport nummer 5223.

Denna vägledning tar inte upp samtliga arbetsområden som bör behandlas för att uppnå en hög eller tillfredställande säkerhet. Vägledningen är riktad mot ledning och personal inom vården och hur de kan arbeta med säkerheten rörande brand och utrymning. Vägledningen tar därför upp förslag på arbetssätt inom områden som i djupstudien visats sig vanligt förekommande brister.

Upplägg

Denna vägledning presenterar sju olika arbets- eller funktionsområden. Dessa är inte på något sätt viktade mot varandra utan samtliga bör behandlas för att upprätthålla eller höja säkerheten på vårdanläggningar rörande brand och utrymning. De olika områdena som behandlas i denna vägledning är följande:

Utbildning (Grundutbildning och repetition)

Övning (Släckutrustning och utrymningsövning)

Brandteknisk sektionering (Dörrar)

Sprinkler (Automatisk vattensprinkler)

Automatiskt brandlarm och utrymningslarm

Lös inredning (Möblemang och papperskorgar)

Rutiner och checklistor

Ett förslag på arbetssätt avslutar denna vägledning. Förslagets syfte är att ge en handfast vägledning på hur arbetet med brand- och utrymnings säkerhet kan ta form utifrån samtliga de sju arbetsområdena.

Utbildning

Personalens utbildningsnivå är en vital del i säkerhetsarbetet på vårdanläggningar. Personalens kunskap om brand och utrymning är av yttersta vikt för att kunna hantera brand- eller utrymnings-situationer. Enkätundersökningar har visat att även personal som erhållit utbildning inte anser sig ha tillräcklig kunskap för att klara av en brandsituation.

Detta kan anses vara ett bevis på att utbildningen måste upprätthållas kontinuerligt och repeteras med jämna mellanrum. Utbildning bör ske dels genom extern aktör, men även att internt repetera de kunskaper som fås via utbildning. Det måste vara så att utbildning och repetition blir en del i det systematiska brandskyddsarbetet.

Finns inte kunskapen om de risker eller möjligheter som finns på anläggningen kan inte personalen aktivt arbeta med att hålla säkerheten på en hög nivå rörande brand och utrymning. Kunskap och medvetenhet på en hög nivå innebär att det kan skapas en god säkerhetskultur

med ett säkerhetsarbete som är väl implementerat i den dagliga verksamheten.

Det skall finnas en brandskyddsansvarig på vårdanläggningen, som har ett övergripande ansvar för brand- och utrymnings-säkerheten. Samtliga i personalen skall dock ha tillfredställande kunskaper om brand och utrymning. Stora problem kan annars uppstå vid den brandansvariges frånvaro samt att samtliga i personalen skall kunna agera korrekt vid brand och utrymning. Den brandskyddsansvarige är oftast i första hand ansvarig för det förebyggande arbetet.

SLUTSATSER

- GRUNDUTBILDNING MED PRAKTISKA INSLAG, BÖR SKE MINST VART TREDJE ÅR AV EXTERN AKTÖR. FÖRSLAGSVIS MINST EN HALVDAG, 4 TIMMAR.
- REPETITION AV GRUNDUTBILDNING, BÖR SKE VARJE ÅR AV EXTERN AKTÖR. FÖRSLAGSVIS MINST EN TIMME.
- INTERN UTBILDNING OCH REPETITION, BÖR SKE EN GÅNG VARJE ÅR. FÖRSLAGSVIS EN "CASE-ÖVNING" DÄR DET UTGÅS FRÅN EN FIKTIV BRAND PÅ AVDELNINGEN/ ENHETEN OCH DISKUTERAR HUR PERSONALEN SKULLE HANTERA EN SÅDAN SITUATION. SKA INNEFATTA BÅDA SLÄCKNINGS- OCH UTRYMNINGSPROBLEMATIK.

Övning

Personalens kunskapsnivå rörande brand och utrymning bygger på en kombination av utbildning och övning. Utbildning skall kompletteras med övning för att personalens kunskapsnivå ska vara på en acceptabel nivå. Övningar i praktiskt handhavande av släckutrustning kan förslagsvis vara en del av den utbildning som fås av extern aktör. Repetition av handhavande med släckutrustning bör även ske med jämna intervall, förslagsvis varje halvår, i intern regi.

Utrymningsövning bör hållas varje år i intern regi. Hur dessa utrymningsövningar tar sin form är upp till den specifika vårdanläggningen men skall spegla de aktuella förhållanden samt riskbild. Det är bara fantasin som sätter begränsningar för hur dessa övningar tar sin form. Dessa övningar skall efterföljas av en diskussion och utvärdering. Detta för att identifiera de problem som uppstod samt vilka problem som kan uppstå vid till exempel annan bemanning, annan patientuppsättning eller vid en annan

typ av händelse. Utförs inte denna diskussion och utvärderingen blir halva arbetet med utrymningsövningen ogjort.

Det är av yttersta vikt att personalen kan hantera den befintliga släckutrustningen samt en utrymningssituation. En förutsättning för att detta ska uppnås är att personalen får övning på dessa områden.

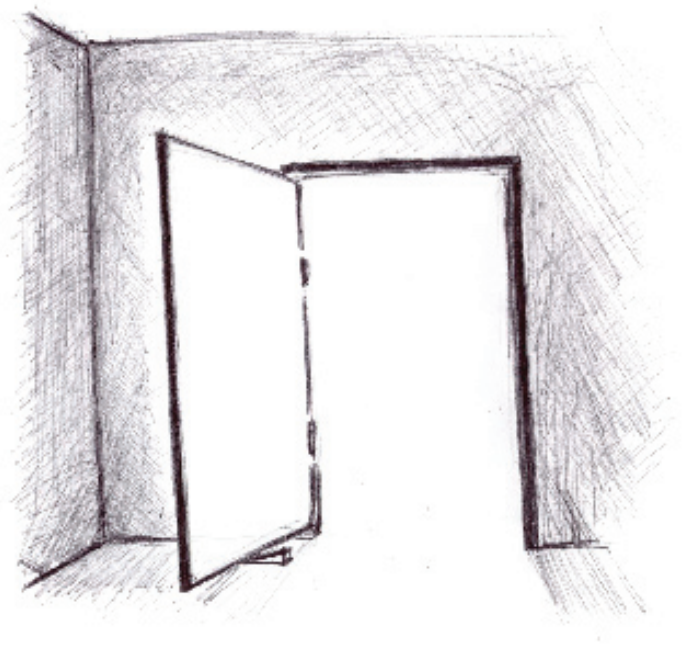

Slutsatser

- PRAKTISK ÖVNING MED SLÄCKUTRUSTNING, BÖR SKE MINST VART TREDJE ÅR. FÖRSLAGSVIS I KOMBINATION MED GRUNDUTBILDNINGEN, SE ”UTBILDNING”.
- UTRYMNINGSÖVNING, BÖR SKE EN GÅNG VARJE ÅR I INTERN REGI. FÖRSLAGSVIS SOM EN DEL I EN ”CASE-ÖVNING”, SE ”UTBILDNING”. KAN TILL EXEMPEL INNEBÄRA ATT PERSONALEN EVAKUERAR ETT ANTAL PATIENTER ELLER FIKTIVA PATIENTER. SKALL EFTERFÖLJAS AV EN DISKUSSION OCH UTVÄRDERING.
- UTRYMNINGSÖVNING I EXTERN REGI. FÖRSLAGSVIS BÖR EN STÖRRE UTRYMNINGSÖVNING HÅLLAS MINST EN GÅNG VARTANNAT ÅR.

Brandteknisk sektionering

Personalen måste ha den kunskap och utbildning som krävs för att de kontinuerligt skall kunna utföra enklare åtgärder för att upprätthålla sektioneringen. Upprätthållande av brandteknisk sektionering måste vara väl implementerat i den dagliga verksamheten. Dörrar som ska vara stängda måste till exempel vara detta. Det räcker inte med att personalen en gång i kvartalet upptäcker att dessa dörrar skall vara stängda, utan det måste följas upp i den dagliga verksamheten så att eventuella avvikelser åtgärdas. Arbetssättet på vårdanläggningar måste vara förenligt med befintlig brandteknisk sektionering och att personalen aktivt arbetar med att upprätthålla den.

Det är viktigt att det finns en öppen kommunikation mellan ledningen och personal, så att eventuella avvikelser eller oklarheter noteras och åtgärdas. Utbildning måste säkerställa att personalen har, samt anser sig ha, tillräcklig kunskap för att upprätthålla den brandtekniska sektioneringen.

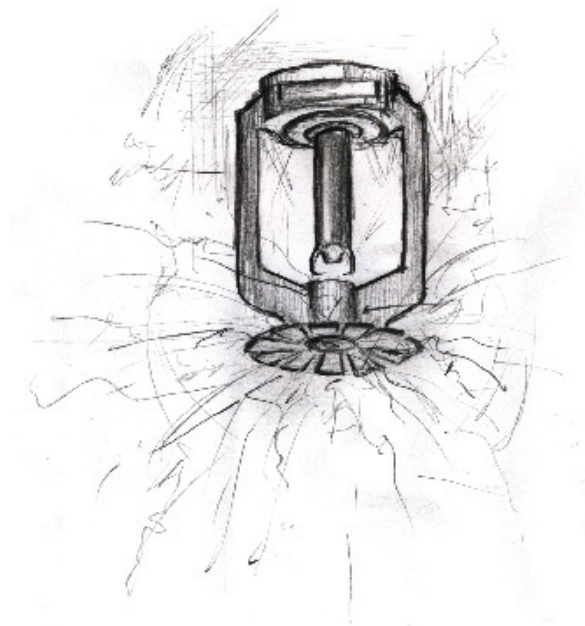
SLUTSATSER

- KONTROLL AV ATT DÖRRAR HÅLLS STÄNGDA SAMT ATT DÖRRAR I UTRYMNINGSVÄG INTE ÄR LÅSTA, BÖR SKE DAGLIGEN.
- KONTROLL AV DÖRRAR, BÖR SKE MINST EN GÅNG I VECKAN.
KONTROLL AV ATT DÖRRAR I UTRYMNINGSVÄG ÄR ÅTERINTRÄDESBARA SAMT ATT MAGNETUPPSTÄLLDA OCH SJÄLVSTÄNGANDE DÖRRAR ÄR FUNKTIONSDUGLIGA.

Sprinkler

Det kan anses vara olyckligt att det inte ställs krav på sprinkler på vårdanläggningar. Studier har visat att det skulle vara lönsamt rent ekonomiskt att installera sprinkler.

På anläggningar där sprinklersystem är installerat ska avdelningen kontinuerligt underhålla dessa system för att upprätthålla tillförlitligheten. Fastighets-skötaren har ett ansvar att systemet kontrolleras inom vissa intervall, men det bör även ske en enklare kontinuerlig kontroll från personalens sida. Det är av yttersta vikt att personalen fått kunskap om sprinklersystemets funktion. Det kan finnas en fara att personalen förutsätter att ett sprinklersystem ska släcka branden, men det kan vara menat att sprinkler ska begränsa branden inom ett visst område. Det räcker således inte med ett sprinklersystem utan det måste även arbetas aktivt med övriga delar som behandlas i denna vägledning.

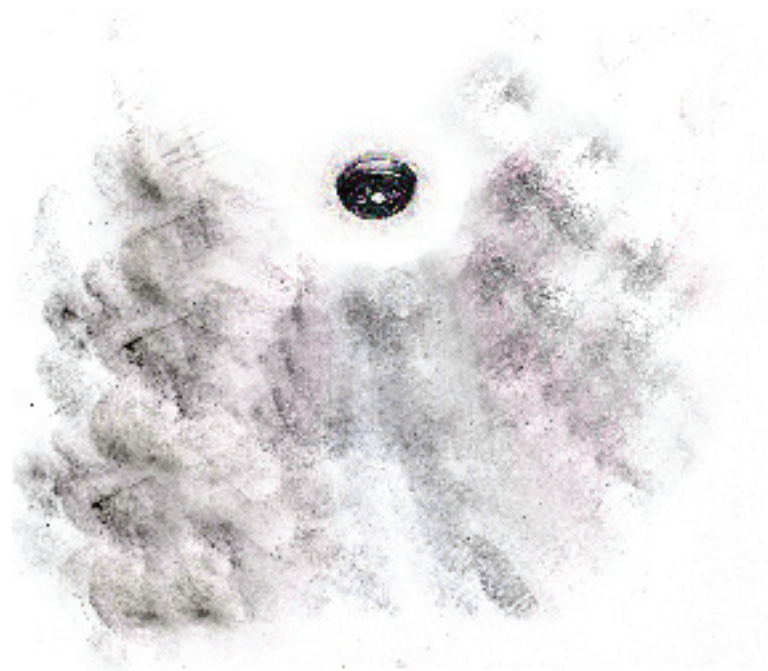
SLUTSATSER

- PERSONALEN MÅSTE HA KUNSKAP OM SPRINKLERSYSTEMETS FÖRDELAR OCH BEGRÄNSNINGAR.
- UTÖVER KONTINUERLIG OCH SCHEMALAGD KONTROLL BÖR PERSONALEN INTERNT SE ÖVER SPRINKLERSYSTEMET, BÖR SKE EN GÅNG I VECKAN. FÖRSLAGSVIS BÖR DENNA INTERNA KONTROLL BLAND ANNAT INNEFATTA ATT KONTROLLERA ATT INGA SPRINKLERHUVUDEN ÄR NEDSMUTSADE, ÖVERTÄCKTA, BLOCKERADE ELLER UTSATTA FÖR ÅVERKAN

Automatiskt brandlarm och utrymningslarm

I vårdanläggningar ställs det krav på både automatiskt brandlarm och utrymningslarm, men för att dessa ska vara till någon nytta är det av yttersta vikt att det finns en fungerande larmorganisation. För att en tidig indikation av brand skall ge ett önskat resultat måste den följas av att personalen agerar snabbt och korrekt. Detta för att ytterligare säkerställa ett korrekt agerande i det kritiska tidiga skedet.

Personalen bör, utöver den kontinuerliga och schemalagda kontrollen från fastighetsskötaren eller annan person med rätt kompetens, med jämna mellanrum se över larmen. Kontrollera att inte detektorer av övertäckta, nedsmutsade, blockerade eller blivit utsatta för åverkan. Detta bör ske minst en gång i veckan, detta borde vara en del i det systematiska brandskyddsarbetet och ske kontinuerligt.

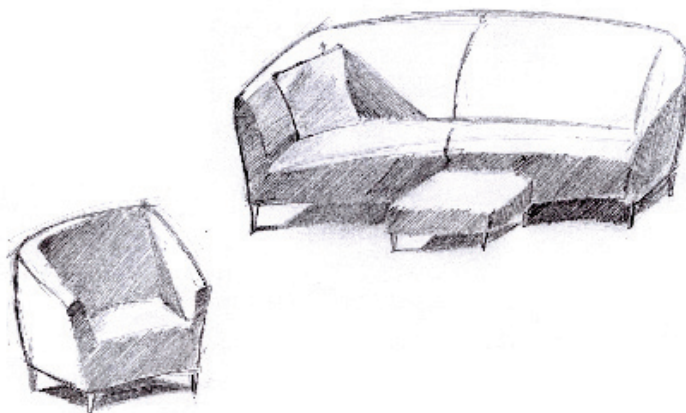
Slutsatser

- DET MÅSTE FINNAS EN FUNGERANDE LARMORGANISATION FÖR HUR PERSONALEN SKALL AGERA VID AKTIVERAT AUTOMATISK BRANDLARM OCH UTRYMNINGSLARM.
KRÄVS ASSISTANS FRÅN ANDRA AVDELNINGAR MÅSTE DET FINNAS RUTINER OCH TEKNISKA INSTALLATIONER SOM GÖR DETTA MÖJLIGT.
- ÄR LARMEN INSTALLERADE MED LARMLAGRING MÅSTE DET FINNAS RUTINER FÖR KVITTERING, UNDERSÖKNING, ÅTERSTÄLLNING OCH FRAMFÖRALLT RUTINER FÖR HUR RÄDDNINGSTJÄNSTEN LARMAS I ETT TIDIGT SKEDE.
- PERSONALEN BÖR KONTROLLERA ATT DETEKTORER INTE ÄR ÖVERTÄCKTA, NEDSMUTSADE, BLOCKERADE ELLER UTSATTA FÖR ÅVERKAN MINST EN GÅNG I VECKAN.

Lös inredning

Det är olyckligt att det inte ställs några direkta krav på lös inredning då den lösa inredningen kan ställa till stora komplikationer vid brand eller utrymning. Personalen ska vara medveten om att lös inredning innebär en ökad brandbelastning samt att den kan vara ett hinder vid utrymning. Det bör därför finnas rutiner för att hålla nere brandbelastningen och se till att den lösa inredningen inte innebär komplikationer vid utrymning. Ordning och reda måste råda på en vårdanläggning. Överfulla papperskorgar och möbler i utrymningsväg får till exempel inte förekomma. Detta måste personalen arbeta med aktivt på daglig basis samt att det veckovis kontrolleras så att det inte finns något som blockerar eller försvårar utrymning

Lös inredning är ett relativt brett begrepp, vilket i stora drag är all belysning, inredning och allt som inte är fasta installationer för byggnaden. Det vill säga allt från möblemang till pappret på anslagstavlan. Det bör nämnas att det kan bli en konflikt mellan en hemtrevlig och brandsäker miljö. Stoppade möblemang och sängar med mera kan innebära en stor fara vid brand eller utrymning.

Slutsatser

- PERSONALEN MÅSTE VARA MEDVETEN OM VILKEN BRANDBELASTNING DEN LÖSA INREDNING KAN INNEBÄR.
- VÄL IMPLEMENTERADE RUTINER I DET DAGLIGA ARBETET BÖR FINNAS FÖR ATT HÅLLA NERE BRANDBELASTNINGEN RÖRANDE LÖS INREDNING.
- RUTINER FÖR ATT SE TILL ATT DEN LÖSA INREDNINGEN INTE FÖRSVÅRAR EN UTRYMNING SKA FINNAS, BÖR SKE PÅ DAGLIG BASIS.

Rutiner och checklistor

Syftet med rutiner och checklistor är att de ger personalen en gemensam bild av vad det är som skall göras och kan motverka enkla misstag. Det är viktigt att personalen får känna en delaktighet vid framtagandet av dessa rutiner och checklistor. Detta för att få in viktiga synpunkter från personalen som arbetar i verksamheten samt att det underlättar implementeringen av arbetsuppgifterna. Det finns alltid en risk att checklistor och rutiner endast blir "hyllvärmare" om det inte är anpassade till den verksamhet som råder. Översyn och eventuell revidering av dessa dokument bör ske minst en gång per år och om detta inte genomförs kan checklistor och rutiner vara mer hämmande än främjande för säkerheten på vårdanläggningen. Det kan bidra till att personalen låser sig i ett arbetssätt som inte passar verksamheten och bidra till att de inte ser brister eller problemområden som existerar.

Rutiner och checklistor kan användas på olika arbetsområden, så som de som nämnts tidigare. Det är ytterst viktigt

att det finns rutiner och checklistor som är väl implementerade hos samtlig personal. De kan användas dels i det förebyggande arbetet och i allra högsta grad vid en brand eller utrymningsituation, då ett snabbt agerande krävs.

SLUTSATSER

- VÅRDANLÄGGNINGAR SKALL BEDRIVA ETT SYSTEMATISKT BRANDSKYDDSARBETE OCH DÅ BÖR RUTINER OCH CHECKLISTOR UTGÖRA EN DEL AV DETTA ARBETE.
- FRAMTAGANDET AV CHECKLISTOR OCH RUTINER SKALL VARA EN PROCESS DÄR PERSONALEN MEDVERKAR.
- CHECKLISTOR OCH RUTINER SKALL VARA LEVANDE DOKUMENT SOM SKALL VARA VÄL IMPLEMENTERADE I DET DAGLIGA ARBETET. BÖR SES ÖVER OCH EVENTUELLT REVIDERAS MINST EN GÅNG PER ÅR.

Förslag på arbetssätt

En hög kunskapsnivå rörande brand och utrymning är en förutsättning för att säkerheten skall vara acceptabel på vårdanläggningar. Denna vägledning ger ett förslag på hur denna kunskapsnivå skall åstadkommas.

Personalen ska var tredje år genomgå en grundläggande utbildning genomförd av extern aktör i brand- och utrymningssäkerhet. Förslagsvis bör personalen delas upp så att en tredjedel av personalen på avdelningen genomgår utbildningen på ett år. På så sätt finns det vid varje tillfälle personal på avdelningen som fått en grundläggande utbildningen det senaste året. Repetition genomförd av extern utbildare bör ske varje år för att upprätthålla den kunskapsnivå som erhållits via grundutbildningen.

Det anses även befogat att personalen internt repeterar kunskapen från grundutbildningen. Förslagsvis sker denna interna repetition varje år och då vid ett annat tillfälle än den externa repetitionen. Den del av personalen som varit på grundutbildning det gångna året bör, om arbetsklimatet tillåter, tillsammans med brandskyddsansvarig hålla i denna repetition. Hur denna repetition tar sin form är upp till den egna organisationen, men kan exempelvis utformas som en Case-övning som är starkt verksamhetsbaserad. Det är viktigt att den involverar brand, utrymning, handhavande av släckutrustning samt utrymningsövning. Omfattningen kan variera men det är viktigt att det diskuteras hur personalen skulle gå tillväga utifrån en fiktiv händelse och vad skillnaden skulle vara vid andra förutsättningar.

En mer omfattande utrymningsövning bör ske minst vartannat år i extern regi. Det är viktigt att det planeras när utbildning och repetition skall hållas, så att möjligheten finns att inkludera korttidsanställd personal. Förslagsvis bör ett utbildningstillfälle vara planerat innan semestern, så att vikarierande personal får utbildning. Det anses som en självklarhet att nyanställd personalen går grundut-

bildningen i ett så tidigt skede som möjligt. Samtliga i personalstyrkan skall ha en tillfredställande utbildning rörande brand och utrymning. Händelser där detta har fallerat har fått förödande konsekvenser.

Utbildning, repetition och övning ger en kunskap och medvetenhet rörande brand- och utrymningssäkerhet. För att säkerheten skall bli acceptabel skall det även finnas fasta rutiner och checklistor. Dels gällande hur personalen skall agera vid en händelse av brand eller en utrymningssituation, men även hur dessa händelser skall förebyggas. Det är viktigt att dessa rutiner är väl implementerade i det dagliga arbetet och aktuella för den verksamhet som råder. Personalen skall vara delaktig när rutiner och checklistor utformas, dels för att underlätta implementeringen men även för att personalen har god kunskap om det specifika objektet. Det är viktigt att dessa rutiner och checklistor ses över och eventuellt revideras minst en gång varje år, så att de förblir anpassade till verksamheten.

Vägledningen har givit förslag på intervall för kontroll av olika delar i verksamheten. Hur denna kontroll tar sin form i checklistor och rutiner är upp till den specifika vårdanläggningen. Det är dock ytterst viktigt att det finns ett system för hur avvikelser rapporteras. All personal skall ha möjligheten att rapportera eventuella fel eller avvikelser. Förslagsvis kan det finnas färdiga dokument som enkelt kan fyllas i och förslagsvis lämnas till brandskyddsansvarig, som i sin tur tar kontakt med fastighetsskötaren i de fall bristen är knuten till det byggnadstekniska brandskyddet.

Regelbundna möten mellan verksamhets- och fastighetsansvarig skall finnas då de tillsammans kan se över brandskyddet samt diskutera eventuella avvikelser som har identifierats. Dessa gemensamma kontroller bör äga rum med högst en månads intervall. Självklart skall möjligheten finnas att direkt kontakta fastighetsskötaren vid allvarigare avvikelser.

